

**PROTECȚIA MEDIULUI ÎNCONJURĂTOR ȘI SCHIMBĂRILE CLIMATICE.
O ECUAȚIE PENTRU RECONCEPTUALIZAREA DREPTULUI LA UN
MEDIU SĂNĂTOS ÎN DREPTUL INTERNAȚIONAL¹**

**ENVIRONMENTAL PROTECTION AND CLIMATE CHANGE.
AN EQUATION FOR THE RECONCEPTUALIZATION OF THE RIGHT
TO A HEALTHY ENVIRONMENT IN INTERNATIONAL LAW**

Iordanca-Rodica IORDANOV,

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0002-5936-041X

Valentin ROȘCA,

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0003-1482-6922

CZU: 341.231.14:502.17:551.583 <https://doi.org/10.5281/zenodo.8355636>

Sumar. *Orice persoană are dreptul la o viață curată și sănătoasă și un mediu sănătos și durabil. Pe măsură ce drepturile omului și mediu sunt interdependente, un mediu curat, sănătos și durabil este absolut necesar pentru exercitarea unei game largi de drepturi ale omului. Totodată, pe tot globul pământesc, drepturile omului sunt afectate în mod negativ și încălcate drept consecință a schimbărilor climatice. De mai bine de jumătate de secol Dreptul internațional public în permanență este îmbunătățit cu un cadru normativ care garantează dreptul la un mediu sănătos. Mai mult ca atât, deja este stabilit faptul că drepturile omului au o conexiune indisolubilă cu mediul în care trăiește fiecare ființă umană. Astfel, orice daună cauzată mediului de către fiecare persoană în parte intervine în exercitarea drepturilor omului.*

Cuvinte-cheie: *drepturile omului, mediu, sănătos, durabil, schimbări climatice, obligații.*

---

¹ Articolul a fost elaborat în cadrul proiectului „Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului”.

Summary. *Everyone has the right to a clean, healthy life and sustainable environment. As human rights and the environment are interdependent, a clean, healthy, and sustainable environment is necessary for the enjoyment of a wide range of human rights. At the same time, all over the world, human rights are being negatively affected and violated because of climate change. For more than half a century, Public International Law has been continuously improved with a normative framework guaranteeing the right to a healthy environment. Moreover, it is already established that human rights are inextricably linked to the environment in which every human being lives. Thus, any damage caused to the environment by each individual person interferes with the exercise of human rights.*

Keywords: *Human rights, environment, healthy, durable, climate change, obligations.*

Orice persoană are dreptul la o viață curată și sănătoasă și un mediu sănătos și durabil. Pe măsură ce drepturile omului și mediu sunt interdependente, un mediu curat, sănătos și durabil este absolut necesar pentru exercitarea unei game largi de drepturi ale omului, cum ar fi dreptul la viață, la sănătate, la hrană, la apă, la salubritate, etc. [24]. Un obiectiv nobil, dar totodată ambițios pentru întreaga societate internațională.

Inițial, prin art. 25 al Declarației Universale a Drepturilor Omului este codificat dreptul la sănătate în conformitate cu care „...*orice om are dreptul la un nivel de trai care să-i asigure sănătatea și bunăstarea lui și familiei sale...*” [20]. Un moment important care este necesar de a fi scos în evidență se referă la faptul că Declarația Universală a Drepturilor Omului nu definește componentele unui drept la sănătate; cu toate acestea, ambele includ și transcend îngrijirile medicale. Tendință menținută în art. 12 al Pactului internațional cu privire la drepturile sociale, economice și culturale potrivit căruia „*Statele părți ... recunosc dreptul pe care îl are orice persoană de a se bucura de cea mai bună sănătate fizică și mintală pe care o poate atinge*”. Un moment important al acestei prevederi constă în măsurile necesare pentru asigurarea dreptului garantat în art. 12 al Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (PID-SEC) printre care se regăsește „...*îmbunătățirea tuturor aspectelor igienei mediului și al igienei industriale...*” [14].

Astfel, într-un act internațional obligatoriu cu caracter universal prin care sunt codificate drepturile omului și libertățile fundamentale identificăm termenul de MEDIU în contextul garantării unui drept al omului. Prin această normă se reușește de a scoate, desigur în mod indirect, relația dintre drepturile omului și protecția mediului și imposibilitatea realizării

în continuare a procesului de codificare a acestor două domenii fără o influență simultană în favoarea ființei umane și a întregii societăți.

În pofida diverselor încercări de codificarea a normelor privind protecția mediului înconjurător și a dreptului la un mediu sănătos, abia în cadrul Conferinței Națiunilor Unite privind mediul înconjurător (Stockholm, 5 – 16 iunie 1972) când dreptul la un mediu sănătos a fost în mod explicit recunoscut într-un document internațional cu privire la protecția mediului înconjurător. În cadrul conferinței a fost adoptat documentul bine cunoscut sub denumirea de Declarația de la Stockholm, care conține trei instrumente cu caracter de recomandare: o rezoluție cu privire la angajamentele instituționale și financiare; o declarație care conține 26 de principii și un plan de acțiuni care conține 109 de recomandări [21].

Conferința de la Stockholm se consideră a fi punctul de lansare a dezvoltării dreptului internațional de protecție a mediului înconjurător atât la nivel global, cât și la nivel național. Valoarea Declarației de la Stockholm în ce privește dezvoltarea și consolidarea drepturilor omului în comun cu protecția mediului reiese din însăși prevederile sale potrivit cărora „...*Omul este atât creatura, cât și modelarea mediului său, ceea ce îi dă fizic susține și îi oferă ocazia pentru intelectual, moral, social și spiritual creștere. ... Ambele aspecte ale mediului omului, naturale și cele produse de om, sunt esențiale pentru bunăstarea sa și pentru bucuria drepturilor fundamentale ale omului, chiar și a dreptului la viața însăși...*”. Mai mult ca atât, principiul 1 al declarației realizează acea conexiune dintre drepturile omului și protecția mediului înconjurător prin recunoașterea faptului că „...*omul are dreptul fundamental la libertate, egalitate și condiții adecvate de viață, într-un mediu de o calitate care să permită o viață de demnitate și bunăstare...*” [10].

Spiritul și scopul celor inserate în Declarația de la Stockholm au fost reiterate în cadrul Conferinței Mondiale a Organizației Națiunilor Unite pentru Mediu și Dezvoltare (Rio de Janeiro, 3 – 14 iunie 1992) [16] și Summit-ul mondial pentru dezvoltare durabilă (Johannesburg, 26 august – 4 septembrie 2002)[11].

Dacă este să ne referim la instrumentele internaționale cu caracter obligatoriu care recunosc dreptul la un mediu sănătos și prin care s-a propulsat într-o oarecare măsură „ecologizarea” drepturilor omului. Astfel, Carta africană privind drepturile omului și a popoarelor (1981) prevede că „toate popoarele au dreptul la un mediu general satisfăcător, favorabilă dezvoltării lor”. Protocolul adițional la Convenția americană cu privire la drepturile omului în domeniul economic, social și cultural (1988) prin art.

11 recunoaște oricărei persoane dreptul „...de a trăi într-un mediu sănătos și de a avea acces la servicii publice de bază...” [1]. De asemenea, Convenția cu privire la drepturile copilului (1989) prin art. 24, alin. (2), lit. (c) printre responsabilitățile statelor părți este indicată „...combaterea maladiilor și malnutriției, inclusiv în cadrul măsurilor primare de ocrotire a sănătății, recurgând, printre altele, la tehnologii accesibile și la aprovizionarea cu alimente nutritive și cu apă potabilă, luând în considerare pericolele și riscurile de poluare a mediului natural...” [5].

O latură importantă a acestui proces de „ecologizare” a drepturilor omului s-a adevărat a fi un proces constant și nu doar o acțiune limitată în timp. În 2003, Uniunea Africană a adoptat Protocolul adițional la Carta africană a drepturilor omului și ale popoarelor privind drepturile femeilor din Africa, care prevede potrivit căruia „au dreptul de a trăi într-un mediu sănătos și durabil” (art. 18) și „dreptul de a se bucura pe deplin de dreptul lor la dezvoltare durabilă” (art. 19) [15]. Carta arabă din 2004 privind drepturile omului include dreptul la un mediu sănătos ca parte a dreptului la o nivel de trai adecvat care să asigure bunăstarea și o viață decentă (art. 38) [2]. În mod similar, în Declarația privind drepturile omului adoptată de Asociația Națiunilor din Asia de Sud-Est în noiembrie 2012 încorporează un „drept la un mediu sigur, curat și durabil” ca o element al dreptului la un nivel de trai adecvat (alin. 28 litera (f)) [3].

Un tratat internațional cu o importanță incomensurabilă în domeniul protecției mediului și garantării dreptului la un mediu sănătos în calitate de drept fundamental, în special pentru continentul european, este Convenția privind accesul la informație, participarea publicului la adoptarea deciziilor și justiție în domeniul mediului (Aarhus, 1998) care, pune în evidență două concepte - dreptul la un mediu sănătos, privit ca un drept fundamental al omului, precum și importanța accesului la informație, a participării publice și a accesului la justiție în ocrotirea acestui drept [5]. Un acord similar celui de la Aarhus îl reprezintă Acordul regional privind accesul la informație, participarea publicului la adoptarea deciziilor și justiție în domeniul mediului în America Latină și în regiunea Caraibe (Acordul de la Escazú), încheiat și deschis spre semnare în 2018. Unul dintre obiectivele Acordului de la Escazú este „contribuția la protecția dreptului fiecărei persoane din generațiile prezente și viitoare de a trăi într-un mediu sănătos și la dezvoltarea durabilă” (art. 1). De asemenea, acordul prevede că „fiecare parte garantează dreptul fiecărei persoane de a trăi într-un mediu sănătos” (art. 4) [19].

Din sursele identificate care se referă la protecția generală a drepturilor omului în dreptul internațional putem constata că exercitarea lor a fost încălcată, dar și amenințată, inclusiv, de daunele aduse mediului. Luând în considerație cadrul normativ existent și principiile privind aplicabilitatea acestor instrumente la nivel național este un fapt recunoscut că statele au obligația de a proteja orice persoană care se află sub jurisdicția împotriva unor asemenea daune.

În primul această obligație din partea statelor s-a manifestat prin codificarea dreptului la un mediu sănătos prin norme constituționale. Astfel, dreptul la un mediu sănătos a fost consolidat în calitate de drept fundamental și a fost inițiat procesul de „ecologizare” a drepturilor omului la nivel național cu viitoare influențe pozitive la nivel internațional. Drept rezultat, recunoașterea dreptului la un mediu sănătos în constituțiile naționale a sporit profilul și importanța dreptului la mediu și protecției mediului și a oferit un temelie juridic pentru promulgarea unui cadru legal, standarde, reglementări și politici de mediu mai puternice în domeniul mediului. Cel puțin 80 de state au promulgat legi de mediu în calitate de răspuns direct la încorporarea dreptului la un mediu sănătos în constituțiile lor naționale. În state precum Argentina, Brazilia, Columbia, Costa Rica, Franța, Portugalia, Africa de Sud și Spania, dreptul la un mediu sănătos este unul dintre principiile fundamentale care modelează, consolidează și unifică întregul corp de drept al mediului. În India, Nepal și Uganda, dreptul la un mediu sănătos a fost folosit pentru a completa lacunele legislative sau de reglementare legate de poluarea aerului, poluarea cu plastic și protecția pădurilor [19].

Din cele expuse rezultă că, constituțiile statelor lumii, indiferent de regimul politic consacrat, încearcă să se racordeze la exigențele timpului, stabilind anumite prevederi semnificative în materie de mediu [20].

Codificarea dreptului la un mediu sănătos în calitate de drept fundamental este resimțită în Republica Moldova unde potrivit art. 37 al Constituției Republicii Moldova, fiecare om are dreptul la un mediu neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive [4]. Tendință similară este resimțită în art. 35 Constituția României care recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu sănătos și echilibrat. Constituția Belgiei prin art. 23 consacră dreptul oricărei persoane la o viață conformă cu demnitatea umană și precizează că acest drept include dreptul la protecția unui mediu sănătos. Constituția Bulgariei prin art. 55 acordă tuturor persoanelor drep-

tul la un mediu sănătos și favorabil, corespunzător standardelor și normelor stabilite. În Finlanda prin art. 20 al Constituției autoritățile publice sunt obligate să depună eforturi pentru a garanta dreptul fiecărei persoane la un mediu sănătos și posibilitatea fiecărei persoane de a influența deciziile care privesc mediul.[12] De asemenea, potrivit art. 50 al Constituției Ucrainei, orice persoană are dreptul la un mediu sigur pentru viață și sănătate, precum și la despăgubiri pentru daunele cauzate prin încălcarea acestui drept [7]. Constituția Slovaciei prin art. 44 consacră dreptul la un mediu sănătos, iar în exercitarea drepturilor sale, nicio persoană nu poate pune în pericol, dincolo de limitele stabilite de lege, mediul, resursele naturale și patrimoniul cultural [8].

Luând în considerație rezultatele înregistrate la capitolul consacării și codificării dreptului la un mediu sănătos și tendința continuă de „ecologizare” a drepturilor omului, Consiliul ONU pentru Drepturile Omului prin concluziile Raportorului pentru Drepturile Omului privind chestiunea obligațiilor de respectare a drepturilor omului în ce privește exercitarea dreptului la un mediu sănătos, curat și durabil (aprobat prin Rezoluția Consiliului ONU pentru Drepturile Omului A/HRC/37/59 din martie 2018) a prezentat principiile-cadru privind drepturile omului și conexiunea cu mediul [18]. Cele 16 principii-cadru stabilesc obligațiile de bază ale statelor în temeiul drepturilor omului și mediului. Printre obligațiile procedurale se regăsesc respectarea și protecția drepturilor la libera exprimare, asigurare accesului la informații, participarea la luarea deciziilor de mediu și garantarea remediilor efective în cazul încălcării drepturilor omului în contextul protecției mediului. De asemenea, sunt prevăzute și obligații de fond și obligații suplimentare față de cei aflați în situații deosebit de vulnerabile [18]. Totuși, obligația statelor de a obține în mod progresiv realizarea deplină a acestor drepturi prin toate mijloacele corespunzătoare impune față de state sarcina de a întreprinde măsuri deliberate, concrete și centrate spre realizarea acestui obiectiv. Cu toate acestea statele, au o anumită marjă de apreciere pentru a decide care dintre mijloacele întreprinse sunt corespunzătoare, ținând cont de resursele disponibile [6] [18].

Caracteristic pentru aceste principii constă în faptul că aceste principii-cadru nu creează noi obligații față de stat. În mare parte aceste principii reflectă aplicarea obligațiilor existente privind drepturile omului în contextul protecției mediului [18]. Remarcăm că o asemenea interpretare a conexiunii și aplicabilității standardelor și normelor existente privind drepturile omului asigură o conexiune directă, dar și firească cu domeniul

mediului în contextul realităților și provocărilor contemporane în cadrul relațiilor internaționale.

O asemenea legătură cu certitudine include în sine chestiuni adiacente cu „chestiunea generică” de protecție a mediului inclusiv, problema respectării drepturilor omului în contextul schimbărilor climatice.

Pe tot globul pământesc, drepturile omului sunt afectate în mod negativ și încălcate ca o consecință a schimbărilor climatice. Multe dintre provocările de mediu, cum ar fi schimbările climatice, epuizarea ozonului, schimbările pierderea diversității biologice, poluarea atmosferică pe termen lung, poluarea marină, plasticul poluarea cu plastic și comerțul cu substanțe periculoase, au un caracter global sau transfrontalier transfrontaliere.[18] Schimbările climatice (naturale sau antropogene) reprezintă cea mai mare și mai răspândită amenințare la adresa mediului natural și a societăților umane pe care lumea a cunoscut-o vreodată.

În articolul 28, Declarația Universală a Drepturilor Omului garantează că toate ființele umane au dreptul la o ordine socială și internațională în care drepturile și libertățile lor să se poată realiza pe deplin.[20] Însă, schimbările climatice subminează deja această ordine, precum și drepturile și libertățile tuturor oamenilor. Cu certitudine, societatea internațională se confruntă cu o criză enormă a schimbărilor climatice de proporții catastrofale [19].

Art. 4, lit. (f) al Convenției-cadru ONU privind schimbările climatice prevede obligația față de statele-părți să ia în considerație și acțiuni de adaptare și atenuare „în vederea reducerii la minimum a efectelor negative a schimbărilor climatice...asupra sănătății publice și asupra calității mediului” [22]. Dezvoltând acest aspect, în preambulul Acordului de la Paris se afirmă că „atunci când iau măsuri pentru a aborda schimbările climatice, părțile ar trebui să respecte, să promoveze și să ia în considerare obligațiile lor respective cu privire la [...] dreptul la sănătate” [16].

O decizie fără precedent în ce privește recunoașterea dreptului la un mediu sănătos în calitate de drept fundamental și consolidarea acțiunilor firești ale societății internaționale în combaterea schimbărilor climatice prin această simbioză cu domeniul drepturilor omului a fost înregistrată în cadrul Organizației Națiunilor Unite. Astfel, în anul 2021 Consiliul pentru Drepturile Omului prin Rezoluția 48/13 a declarat că „...dreptul la un mediu curat, sănătos și durabil...este...un drept al omului care este important pentru exercitarea drepturilor omului” în calitate de drept al omului [13]. Ulterior, în 2022 Adunarea Generală a ONU prin Rezoluția A/

RES/76/300 reafirmând că toate drepturile omului sunt universale, indivizibile și interdependent a recunoscut „dreptul la un mediu sănătos”. [23] Astfel, Rezoluția Adunării Generale a ONU transmite un mesaj puternic întregii societăți internaționale că există un suport larg, la nivel mondial pentru promovarea și respectarea acestui drept - care este deja recunoscut în 156 de state membre [24].

Toate realizările de ordin normativ la nivel internațional și național ne conduc spre o concluzie care poate fi susținută fără tăgadă. Schimbările climatice în special, de ordin antropogen creează condiții pentru o nouă reconceptualizare a dreptului la un mediu sănătos în dreptul internațional. Mai mult ca atât, deja este stabilit faptul că drepturile omului au o conexiune indisolubilă cu mediul în care trăiește fiecare ființă umană. Astfel, orice daună cauzată de către fiecare persoană în parte mediului intervine în exercitarea drepturilor omului. La rândul său, drepturile omului oferă mecanisme și instrumente inegalabile pentru protejarea mediului și promovarea unei dezvoltări durabile.

Referințe bibliografice:

1. Additional Protocol to the American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social and Cultural Rights “Protocol of San Salvador” (1988). Disponibil: <https://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-52.html>. Accesat: 12 aprilie 2023;
2. Arab Charter on Human Rights (2004). Disponibil: <https://digitallibrary.un.org/record/551368?ln=en>. Accesat: 12 aprilie 2023;
3. ASEAN Human Rights Declaration (2012). Disponibil: <https://asean.org/asean-human-rights-declaration/>. Accesat: 25 aprilie 2023;
4. Constituția Republicii Moldova (29 iulie 1994). Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=111918&lang=ro. Accesat: 12 aprilie 2023;
5. Convention on the Rights of the Child (1989). Disponibil: <https://www.unicef.org.uk/wp-content/uploads/2016/08/unicef-convention-rights-child-un-crc.pdf>. Accesat: 25 aprilie 2023;
6. Committee on Economic, Social and Cultural Rights, general comment No. 3 (1990) on the nature of States parties’ obligations. Disponibil: <https://www.refworld.org/pdfid/4538838e10.pdf>. Accesat: 17 aprilie 2023;
7. Constitution of Ukraine (1 December 1991). Disponibil: <https://rm.coe.int/constitution-of-ukraine/168071f58b>. Accesat: 17 aprilie 2023;
8. Constitution of the Slovak Republic. Disponibil: <https://www.prezident.sk/upload-files/46422.pdf>. Accesat: 12 aprilie 2023;

9. Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Environmental Matters (25 June 1998). Disponibil: <https://unece.org/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>. Accesat: 2 mai 2023;

10. Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment (Stockholm, 1972). [On-line]: <https://undocs.org/en/A/CONF.48/14/Rev.1>. (vizitat 12 aprilie 2022);

11. Declaration on Sustainable Development (Johannesburg, 2 – 4 September 2002). Disponibil: https://www.un.org/esa/sustdev/documents/WSSD_POI_PD/English/POI_PD.htm. Accesat: 2 mai 2023;

12. Guceac Ion. Constituționalizarea dreptului fundamental la un mediu sănătos – condiție sine qua non a societății ecologic inofensive. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/7155/constitucionalizarea-dreptului-fundamental-la-un-mediu-sanatos-conditie-sine-qua-non-a-societatii-ecologic-inofensive.html>. Accesat: 14 aprilie 2023;

13. Human Rights Council Resolution 48/13 of October 8, 2021. Disponibil: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G21/289/50/PDF/G2128950.pdf?OpenElement>. Accesat: 12 aprilie 2023;

14. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966). Disponibil: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>. Accesat: 26 aprilie 2023;

15. Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa (2003). Disponibil: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Women/WG/ProtocolontheRightsofWomen.pdf>. Accesat: 3 mai 2023;

16. Rio Declaration on Environment and Development (Rio de Janeiro, 3 – 14 June 1992). Disponibil: https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_CONF.151_26_Vol.I_Declaration.pdf. Accesat: 26 aprilie 2023;

17. Report of the Special Rapporteur on the issue of human rights obligations relating to the enjoyment of a safe, clean, healthy and sustainable environment. Human Rights Council, Thirty-seventh session, 26 February – 23 March 2018). Disponibil: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N18/231/04/PDF/N1823104.pdf?OpenElement>. Accesat: 12 aprilie 2023;

18. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights in the context of climate change, 26 July 2022. Disponibil: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/438/51/PDF/N2243851.pdf?OpenElement>. Accesat: 2 mai 2023;

19. Universal Declaration of Human Rights (1948). Disponibil: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>. Accesat: 2 mai 2023;

20. United Nations Conference on the Environment, 5 – 6 June, 1972, Stockholm. Background. Disponibil: <https://www.un.org/en/conferences/environment/stockholm1972>. Accesat: 28 aprilie 2023;

21. United Nations Framework Convention on Climate Change (1992). Disponibil: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>. Accesat: 28 aprilie 2023;

22. Paris Agreement (2015). Disponibil: https://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf Accesat: 28 aprilie 2023;

23. UN General Assembly Resolution A/RES/300 of 28 July 2022. The human right to a clean, healthy and sustainable environment. Disponibil: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N22/442/77/PDF/N2244277.pdf?OpenElement>. Accesat: 26 aprilie 2023;

24. What is the Right to a Healthy Environment? Information Note. OHCHR, UNEP, UNDP, 2022. Disponibil: <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-01/UNDP-UNEP-UNHCHR-What-is-the-Right-to-a-Healthy-Environment.pdf>. Accesat: 26 aprilie 2023.